

עומק הפשט

בס"ד, יום ג' פרשת בא ב' שבט תשע"ט, מאמר שבועי, בענין העומד על הפרק.

בירורי הלכה ופסקי דין אקטואליים, מפי גדולי ופוסקי הדור שליט"א. לעורך לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

גליון נושא:

'תלית לחם קשה לעניות'

'משיב כהלכה'

במזור חדש זה מופיע שאלה בנושא הגיליון הנוכחי כל המשיב על השאלה נכנס להגרלה על חוברת 'אוסף גליונות' חינם למשך שנה שלימה!! (ההגרלה על דעת רבני המפעל) את התשובות ניתן למסור עד יום ראשון הקרוב, בכתב בצירוף פרטי המשיב, באחת מהאפשרויות דלהלן:

- תיבת 'עומק הפשט' בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים
- בפקס מס' 1532-6507823
- במייל 5047867@gmail.com

השאלה השבוע

ב'לוח המודעות' באחד מהכוללים בירושלים פורסמה המודעה דלהלן מאת 'הועד למניעת עניות', השאלה היא - האם צודקים כותבי המודעה? ומדוע?

ידיעה חשובה לאוכלי המזן

לאזכרים החשובים שליט"א

במסגרת מצלע 'שלח לחמך' מחלקים זיסיבתנו הקדושה כל יום שני 5-4 ככרות לחם לכל משפחה זרוכה ילדים, ינסם שמחוסר שימת לב חולים את שקית הלחמים על המחלים.

לנינו לעורר, שלח כדאי לתלות את הלחמים במתלה, משום שהדבר 'קשה לעניות', כמבואר בגמ' בפסחים (דף קיא ע"ב) "תלאי צביתא - קשי לעניותא".

צברכה

"הועד למניעת עניות"

מעשים בכל יום

המציאות: מצוי מאוד שתולים לחם כגון בגני ילדים שתולים את הלחם בתוך התיק או השקית, וכן כשקונים לחמים וחלות לפעמים תולים בבית בשקית. בחלוקת לחם במסגרת מבצע 'שלח לחמך' בהיכלי התורה ובשכונות, כל משפחה מקבלת 4-5 ככרות, ויש שמכניסים את הלחמים לשקית ותולים במתלים, וחשוב לדעת האם ראוי לעשות כן, שהרי מצינו שתלית לחם 'קשה לעניות', ואולי יצא שכרו בהפסדו.

יש שאין רוצים לזרוק לחם לפח, ותולים את הלחם על יד פח האשפה, ויש לברר האם אף שהרוויחו שלא זורקים בידיים את הלחם לאשפה, כדי שלא לבזותו, אבל איך תולים את הלחם שהוא 'קשה לעניות'.

1. תלית הפת - קשה לעניות!

תלאי בביתא: מבואר בגמ' (פסחים דף קיא:) "תלאי בביתא - קשי לעניותא כדאמרי אינשי: תלא סילתא - תלא מזוניה. ולא אמרן אלא ריפתא, אבל בישראל וכוורי - לית לן בה, אורחיה היא".

אינו איסור: הגמ' לא אומרת שיש 'איסור' לתלות לחם, אלא למרות ש'מותר' בכל זאת 'קשה לעניות', כמו שמצינו ב'ביזוי אוכלים' שהוא 'קשה לעניות' אפילו כאשר מותר לעשות כן מצד הדין, כמו לגבי פירורין שהוזכר בהמשך הגמ', ונפסק בשו"ע (או"ח

סימן קפ סעיף ד) ש'מותר' לאבד פירורין פחות מכזית, ומכל מקום 'קשה לעניות'. הרי להדיא ש'קשה לעניות' אינו איסור.

בסל או באויר: רש"י והרשב"ם (שם) מפרשים שתולה את הפת באוויר בתוך הסל. הערוך (ערך סלתא) מפרש שהגמ' מדברת בשני אופנים, או שתולה את הלחם עצמו על המתלה, או שתולה את הלחם בתוך סל, והוא 'ממופתי עניות', צא וראה שהרי כך אנשים אומרים 'התולה סלו מזונותיו תלויים'. וכן כתב במדרש תלפיות (לבעל השבט מוסר, אות ה ענף 'היינו דאמרי אינשי' שער אות ת) שהוא 'ממופתי עניות' אם מצניע פתו בסל התלוי.

לדעת האדרת (קונטרס קושט אמרי אמת ספר עיני בנימין עמוד קצא), וספר שמירת הגוף והנפש (סימן לא סעיף ב), וכן צידד בשו"ת שיח יצחק (סימן קפט), יש לדייק מלשון רש"י והרשב"ם שרק התולה פתו בתוך סל קשה לעניות, אבל התולה את הפת בעצמו אינו 'קשה לעניות', וכתב האדרת למרות שאין טעם לחלק ביניהם, מכל מקום הרי עיקר הדבר אין לו טעם אלא שהוא מ'סתרי הטבע', וכיון שרש"י והרשב"ם כתבו שקשה לעניות רק באופן שתולה בתוך סל, מי יבוא לערער אחריהם.

וכתב הג"ר משה ידלר שליט"א (מאור השבת חלק ב אור הפנינים אות קסו) להטעים החילוק, לפי המבואר בגמ' (ב"מ דף כז:): אין אדם משאיל כיסו לאחרים, שאינו סימן טוב למזל האדם, ומכל מקום ודאי שאדם משאיל מעותיו, ורק את כיסו לא משאיל שמזל הפרנסה תלוי בכיס, כך גם התולה לחם בתוך הסל 'קשה לעניות', ולא בתולה לחם עצמו. אמנם מדברי הפוסקים שתמהו על המנהג לתלות פת העירוב, ומצת האפיקומן, מוכח שסברו שגם בתולה את הלחם עצמו 'קשה לעניות'. וכן מפורש בערוך (ערך סלתא) שהגמ' מדברת גם בתולה את הלחם עצמו.

2. האם גם בזמננו 'קשה לעניות'

גם בזמננו: בשו"ע לא מוזכר שתלית לחם 'קשה לעניות', אך הובא בשולחן ערוך הרב (חו"מ הלכות שמירת גוף ונפש ובל תשחית סעיף ט), ובבן איש חי (שנה שניה פרשת פנחס הלכות) ובכף החיים (או"ח סימן קפ ס"ק יד), פת תלויה באויר 'קשה לעניות', אבל בשר ודגים אין לחוש הואיל ודרכם בכך. וכתב השל"ה (קיצור של"ה הנהגת הסדר עמודים קפה קפו), שאין נכון המנהג לנקב ולתלות מצת אפיקומן על הקיר כל השנה, כי אסור משום 'ביזוי אוכלין', ועוד שמבואר בחז"ל ש'קשה לעניות' אלא יחזיק בכיס בגדו לשמירה.

צריך להבין, מדוע השו"ע לא הביא את ההוראה שתלית לחם 'קשה לעניות', ואילו את מה שכתבה הגמ' בסמוך לו שלא לאבד פירורין ש'קשה לעניות' כן הביא (או"ח סימן קפ סעיף ד).

בזמננו אין חשש: בספר ליקוטי הזאבי (פסחים אות שפא) כתב שאינו מעתיק את הדין הזה כי העולם לא נזהרים בכך, ואפשר כיון שדשו בו רבים והקלו בזה שִׁמְר פְּתָאִים ד' (תהלים פרק קטז פסוק ו). [כעין שמצינו בגמ' (שבת דף קכט.) לגבי הסיכון בהקזת דם ביום שלישי, כיון דדשו ביה רבים שִׁמְר פְּתָאִים ד']. טעם נוסף כתב, שבאלו המלכויות אין המזיקים מצויים, כמו שכתבו התוס' (יומא דף עז: חולין דף קז: ד"ה שיבתא). סברא זו שייכת רק אם נניח ש'קשה לעניות' הוא ענין סגולי של מזיקים, ולא משום 'ביזיון הפת'.

הג"ר גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א מח"ס גם אני אודך מביא (פרדס יוסף החדש על הגדה של פסח סימן יט) בשם זקנו הג"ר לוי הכהן רבינוביץ זצ"ל בעל המעדני השלחן שיש להצדיק את מנהג העולם כיום לתלות לחם, כי משמע בגמ' שכל הקפידא הוא משום "כדאמרי אינשי: תלא סילתא - תלא מזוניה" אבל היום לא אמרי אינשי הכי, ורק מי שלומד גמרא זו מתעורר לחשוש, ולכן אין קפידא.

וכעין דבריו כתב האדרת (קונטרס קושט אמרי אמת ספר עיני בנימין עמוד קצא) שאין חשש בדבר כשאנשים לא חוששים, וכמו שכתב בספר חסידים (סימן רסא) שצריך להיזהר משיחתן של בריות. וכעין זה מבואר במאירי (פסחים דף קט:): שאין לאכול 'זוגות' כי אנשים רגילים להזהר מזה. לפי זה שמעתי להוסיף, שלכן לא הובא בשו"ע שתלית לחם קשה לעניות, שכבר בזמן השו"ע לא אמרי אינשי כך, וממילא אינו 'קשה לעניות'. ורק לגבי פירורין שיסודו ב'ביזוי אוכלין' כתב השו"ע ש'קשה לעניות', שזה לא תלוי באמרי אינשי.

3. 'ביזוי אוכלים' או 'ענין סגולי'

ביזוי אוכלים: נחלקו פוסקי זמננו מפני מה 'התולה לחם קשה לעניות'. דעת הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (מאור השבת חלק ב פניני המאור מכתבי הגרש"ז אויערבאך מכתב ל אות ד, הליכות שלמה פסח פרק ט ארחות הלכה הערה 359) והג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (הערות על מסכת פסחים דף קיא:; וזאת הברכה פרק ב אות ד, עץ השדה פרק ל הערה ד) והג"ר משה שטרנבוך שליט"א (וזאת הברכה פרק ב אות ד) והג"ר שמאי קהת הכהן גראס שליט"א (שבט הקהתי חלק ג סימן קנב) שהטעם הוא מצד 'ביזוי אוכלין', ומשום כך יש להצדיק את המנהג לתלות את הלחם של הילדים בתלמוד תורה, כיון שנוהגים כך אינו 'דרך ביזיון' שאינו זלזול לפת, והוכיחו כדבריהם, שהרי הגמ' אומרת ש'קשה לעניות' הוא רק בפת ולא בבשר ודגים כיון ש'אורחיה הוא', ומשמע ש'קשה לעניות' הוא בגלל ש'אינה אורחיה'.

וצידד הג"ר משה ידלר שליט"א (מאור השבת חלק ב אור הפנינים אות קסו), שיתכן ולא התיר רבי שלמה זלמן, רק בתיק או שקית המיוחדת לזה ועומדת לשימוש תדיר ונחשב 'אורחיה', ולא בשקית חד פעמי שהוא יותר בזיון. וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש חלק א עמוד רז) שאין לתלות לחם בשקית.

ענין סגולי: מאידך דעת הג"ר בן ציון אבא שאול זצ"ל (אור לציון חלק ב פרק יב סעיף יח) שהטעם הוא מצד 'ענין סגולי', וכן כתב האדרת (עיני בנימין קונטרס קושט אמרי אמת עמוד קצב) שדבר זה מסתרי הטבע ולא תלוי בסברות ולכן אין לך בו אלא חידושו.

ולכן מסיק הגרב"צ אבא שאול שיש לפקפק במנהג שתולים לחם בגנים ובתלמודי תורה כי למרות שאינו 'מנהג בזיון' אבל הטעם הסגולי קיים, והיה אומר בשיעורים (ודרשת וחקרת יו"ד חלק ג סימן ה אות ג) שאברכים מצטערים בדוחק הפרנסה, ואינם מבינים שעליהם להיזהר כאשר שולחים את הילדים לגן עם לחם בתיק, שלא יתלו את הלחם שבתיק, כי בכך גורמים עניות לעצמם, וצריכים לדאוג שהמלמד יתלה את הפת ולא הילד או להניח את הפת כלי בתוך כלי כמשמעות לשון הרשב"ם 'פת בסל' מדויק שסל בתוך סל אינו קשה לעניות.

וחידש הגרב"צ אבא שאול זצ"ל, (לשיטתו שזה 'ענין סגולי' ולא משום 'ביזיון') שכל ה'קשה לעניות' הוא רק כשתולה לחם שלו כלשון הגמ' 'התולה פתו', ולכן יש להורות למלמדים וגננות שהם יתלו את התיק עם הלחם של הילדים שאינו בכלל 'קשה לעניות' שאין לך בו אלא חידושו. וכן כתב בספר שמירת הגוף והנפש (פרק לא ס"ק ד הערה ב) בשם הג"ר דוד מושקוביץ זצ"ל אב"ד באניהאד, ודייק כן מלשון רש"י (פסחים קיא:): שגרס בגמ' במקום 'תלא סילתא' כתב 'תלא לסילתיה', וכוונת רש"י לומר ש'קשה לעניות' הוא רק בפת שלו.

ונחלקו עליו הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (הליכות שלמה פסח פרק ט ארחות הלכה הערה 359), והג"ר שמאי קהת הכהן גראס שליט"א (שבט הקהתי חלק ג סימן קנב), מכיון ש'קשה לעניות' הוא משום 'ביזוי הפת', אין חילוק בין תולה פתו לתולה פת של אחרים, וגם תלית פת של אדם אחר 'קשה לעניות' כי הוא מנהג בזיון, וכן מדויק בלשון השו"ע הרב - 'פת תלויה באויר קשה לעניות' שהזכיר לשון פת ולא כתב פיתו.

אמנם לדעת הגר"ח קנייבסקי שליט"א (גם אני אודך חלק א תשובות הגר"ח תשובה יג) טוב להיזהר שלא לתלות לחם שבתיק בחיידר. והובא בשמו (מילי מעלייתא עמוד קיח, ברכת יהודה יו"ד סימן ד) שגם בתלית פת של אחרים 'קשה לעניות'.

הרואה פת תלויה: וכתב לחדש בספר ברכת השם (מקור הברכה הערה רל) שגם אם רואה פתו תלויה צריך להוריד את הפת, כמשמעות לשון הגמ' "תלאי בביתא - קשי לעניותא כדאמרי אינשי: תלא סילתא - תלא מזוניה, ולא כתוב בגמ' שהאדם תלה את הלחם, אלא שהלחם תלוי גורם לעניות. וסיים 'ובספר אור לציון לא משמע כן'. שהרי לפי האור לציון עצם המציאות של לחם תלוי כגון כאשר אחר תולה במקומו אינו 'קשה לעניות', ורק כאשר האדם תולה את הפת שלו בעצמו 'קשה לעניות'.

4. שאר מאכלים

פת הבאה בכיסנין: בספר ברכת השם (עמוד שלד) מאריך לפלפל האם גם פת הבאה בכיסנין הוא בכלל הגדר של 'התולה פתו' שהרי אין בה איסור זריקה כפת כאשר אינו נמאס, ודינו כשאר האוכלין ויתכן שגם לענין תלית הפת שהוא משום בזיון אין בו משום 'קשה לעניות', כמו בשר ודגים שמבואר בגמ' ש'אורחיה הוא' ואין בו משום 'קשה לעניות'. אמנם לפי הצד שהטעם משום 'ענין סגולי', לכאורה דינו כפת.

להלכה דעת הג"ר יוסף שלום אלישיב זצ"ל (עץ השדה פרק ל הערה טו) שגם פת הבאה בכיסנין הוא בכלל התולה פתו, וכן משמע מדברי הגר"ח פלאגי זצ"ל (חיים לראש תחילת דיני עירובין, מועד לכל חי

סימן כא אות מב) שעורר להימנע מלתלות בסוכה ביסקוג'ו (שהוא פת הבאה בכיסנין), משום 'קשה לעניות'.

פירות: מבואר בגמ' (סוכה דף י.) הובא בשל"ה ונפסק במשנ"ב (סימן תרלח ס"ק יא) שראוי לתלות בסוכה אגוזים שקדים, אפרסקים, רימונים ופרכילי ענבים, ומכאן הוכיח בספר עץ השדה (פרק ל הערה יז) שאין חשש של 'קשה לעניות' בתלית פירות, ולא רק בבשר ודגים שהוזכרו בגמ'. יתכן לדחות הראיה, שרק בסוכה התירו לתלות פירות ולא חששו ל'קשה לעניות' במקום מצוה שכלל נקוט בידינו שומר מצוה לא ידע דבר רע. אכן מדברי הגר"ח פלאגי זצ"ל (הנ"ל) מבואר שגם בעיטורי סוכה אין לתלות מאכלים שיש בהם משום 'קשה לעניות', ולא נחשב צורך מצוה.

5. לצורך מצוה

בכמה מקומות מצינו שנהגו לתלות לחם במקום מצוה - 1. פת עירוב. 2. חמץ לאחר הבדיקה. 2. אפיקומן. ודנו הפוסקים האם במקום מצוה יש לחוש ל'קשה לעניות', וכדלהלן;

פת עירוב: כתבו הבית יוסף (או"ח סוף סימן שסו), והדרכי משה (סימן שסו ס"ק א), בשם האגור (סימן תרסא), מנהג בקצת קהילות אשכנז לתלות את עירובי חצרות העשוי כמין מצה בבית הכנסת, ומניחים שם כל השנה. הבן איש חי (שנה ב פרשת פנחס אות יב) כתב שביטל את המנהג לתלות את פת העירוב משום 'קשה לעניות', והתקין להניחו בתיבה על גבי העמוד. ויישב הג"ר חיים פלאגי זצ"ל בספרו חיים לראש (תחילת דיני עירובין עמוד כד) כיון שתולה פת העירוב ומצת אפיקומן לצורך מצוה שלא יטלוהו עכברים, וכדי שלא יתעפשו, ומפני הנכנסים שיראו שיש עירוב ולא יחשדום, אינו 'קשה לעניות' ולא 'ביזוי אוכלים'. והוכיח כדבריו ממה שהתיר השו"ע לתלות חמץ אחרי הבדיקה.

חמץ אחר בדיקה: נפסק בשו"ע (או"ח סימן תלד סעיף א) ובמשנ"ב (ס"ק ב) חמץ אחרי הבדיקה שעומד לביעור, וגם החמץ שהותיר לאכילתו למחר, צריך להניחו במקום משומר שלא יטלוהו העכברים, ואחד האפשרויות הוא לתלותו באויר. ותמה הגר"י פלאגי זצ"ל בספרו יפה ללב (חלק ב סימן תלד ס"ק א), וכן הקשה בהגדת חיים לראש (דף כד), ובארחות חיים (ספינקא, או"ח סימן תלד סעיף ג), איך אמרו לתלות את פת החמץ אחר הבדיקה, ולא חששו ל'קשה לעניות'.

ותירץ הכף החיים (סימן תלד ס"ק יג), כיון שתולה את החמץ אחר הבדיקה לצורך מצוה, כלל נקוט בידינו שומר מצוה לא ידע דבר רע (קהלת ח ה). ובספר גם אני אודך (פסח סימן ה) תירץ באופנים נוספים.

אפיקומן: כתב המגן אברהם (סימן תק ס"ק ז), אליה רבה (סימן תעז ס"ק א), שו"ע הרב (סימן תעז סעיף יא), ובמשנ"ב (סימן תק ס"ק טו), שהיה המנהג לנקוב במצת אפיקומן ולתלותו בקיר למשך כל השנה. וכתב השל"ה (קיצור של"ה הלכות פסח) שאין נכון המנהג לתלות מצת האפיקומן שהוא בכלל 'ביזוי אוכלים', וגם אמרו 'התולה פתו יתלה פרנסתו', ובפרט שתולין החתיכה במסמר שהוא בזיון ביותר, ואם רוצה לקיים המנהג יקח חתיכה קטנה של אפיקומן וישים בכיסו סגולה להנצל מהגזלנים. אכן בשערי תשובה (או"ח סימן תעז ס"ק ד) בשם השבות יעקב (חלק ג סימן נב) יישב את המנהג שאינו 'ביזוי אוכלין' ולא 'ביזוי מצוה', כי הוא זכרון ליציאת מצרים, "ומעולם ראיתי אבותי ורבותי נוהגין כן".

בדברי האדרת שהובא לעיל, רואים להיפך מהשל"ה, שאם תולה את הפת עצמו אינו 'קשה לעניות', ומיושב איך תלו את האפיקומן עצמו. סברא נוספת לבאר המנהג לתלות האפיקומן כתב הג"ר משה ידלר שליט"א (מאור השבת חלק ב אור הפנינים אות קסו) כיון שסיבת התליה היא לכבוד האפיקומן, שלוקחו לסגולה ושמירה לכל השנה, אין זה בכלל 'קשה לעניות'. ובקובץ בית אהרן וישראל (גיליון נו, הובא בברכת השם שלב) כתב סברא להתיר, כיון שהמנהג לתלות אפיקומן, הרי זה כמו בשר ודגים שאינו 'קשה לעניות' ד'אורחיה הוא'.

עוד כתב ליישב בשו"ת שבט הקהתי (חלק ג סימן קנב) על כל הנ"ל, כיון ש'קשה לעניות' הוא משום בזיון, כאשר יש לאדם סיבה מוצדקת לתלות את הלחם אינו דרך בזיון, כגון שתולה חמץ כדי שלא יטלוהו עכברים אינו בזיון, וגם בעירוב ואפיקומן שיש סיבה לתלות אינו דרך בזיון. ויסוד הדברים מפורש בפרי מגדים (משבצות זהב סימן שסח ס"ק ד) לגבי תלית פת עירוב שאינו 'ביזוי אוכלים', כיון שעושים זה בכדי שלא יתעפש.

- א. קשה לעניות: התולה פתו (או פת בתוך הסל) 'קשה לעניות', אבל התולה בשר ודגים אינו 'קשה לעניות' כי 'אורחיה הוא', וכן התולה פירות אינו 'קשה לעניות'. יש אומרים שגם התולה פת הבאה בכיסנין 'קשה לעניות'. יש שהקילו בתולה הפת בעצמו בלי סל שאינו 'קשה לעניות', ויש חולקים.
- ב. תלוי בתיק: רוב הפוסקים פירשו שטעם 'קשה לעניות' הוא מטעם 'ביזוי הפת', ולכן כאשר הילדים תולים פת בצורה מכובדת בתוך תיק וכדומה, אינו 'קשה לעניות'. יש מפרשים ש'קשה לעניות' הוא 'ענין סגולי', וגם בתלוי בתוך תיק בצורה מכובדת 'קשה לעניות'. ויש אומרים ש'טוב ליזהר'.
- ג. אינו שלו: לדעת האור לציון, מלמדי התינוקות יתלו את התיק, שאם תולה פת של אחרים אינו 'קשה לעניות', ויש חולקים שגם בתולה פת של אחרים 'קשה לעניות', ויש שהוסיפו שאפילו אם מצא פת תלויה בביתו, צריך להורידה משום 'קשה לעניות'.
- ד. לצורך מצוה: יש אומרים שהתולה פתו לצורך מצוה אינו 'קשה לעניות' כגון פת עירוב, חמץ לאחר הבדיקה, אפיקומן. ויש דוחים שבכל אלו אינו 'קשה לעניות' משום שאינו מנהג ביזיון. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הגיליון הונצח

לעילוי נשמת האשה

הצדקנית מרת

שושנה ריזל ע"ה בת

רבי בן ציון זצ"ל

נלב"ע כ"ח טבת

תשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הגיליון הוקדש

לרפואתו השלימה של

מרן הגאון הגדול רבי

שמריהו יוסף ניסים

בן בתיה קרליין

שליט"א לרפ"ש

בתושח"י אמן

הנושא לשבוע הבא;

אכילת פירות במ"ז בשבת

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפ"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדריים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.